
VIII.

Zaključno

Temeljno polazište te osobite društvene i vrlo složene trajne aktivnosti, kojom se nastoji osigurati zaštita ljudi i osobito mladeži od svih pogubnih posljedica zlouporabe droga, je dobra **strategija** i na njoj utemeljen **Nacionalni program**. Kvalitetno provođenje tog programa nije moguće bez potpore upravljačke elite koja stručnjacima u institucijama omogućava da rade svoj posao nesmetano i koordinirano od nacionalne do lokalne razine. Zlouporaba droga tretira se ispred svega kao **javno-zdravstveni** problem u čijem rješavanju jednaku važnost imaju mjere kojima se smanjuje ponuda, potražnja i štetne posljedice. Učinkovita kontrola u svezi droga nije moguća ako se ne umanjí utjecaj pristupa koji izvire kako iz liberalne tako i moralne paradigme. Europska Unija, kojoj teži i Hrvatska, zagovara pristup koji je utemeljen na znanstvenim istraživanjima i epidemiologiji ovisnosti. Sve najvažnije mjere moraju biti potvrđene kao provedive i društveno isplative i na dinamičan način mijenjane i prilagođavane, jer se i problem (kvalitativno i kvantitativno) kao i ukupnost konteksta unutar kojeg se događa i treba rješavati stalno mijenja.

U Hrvatskoj se u kratko vrijeme, naglom promjenom kvalitete života ljudi radi rata, poraća i nesretne tranzicije, dogodio veliki porast ponude i potražnje a time i zlouporabe droga. Pojavnost ovisnika o heroinu porasla je od 1990–2004. za čak šest puta. Zaustavljanje epidemije ovisnosti nije moguće bez provođenja mjera kojima se smanjuje i ponuda i potražnja sredstava ovisnosti. U lancu mjera koje je u Hrvatskoj trebalo pokrenuti u tom pravcu, za početak, možda je najvažnije bilo uređenje sustava za suvremenu i učinkovitu društveno-medicinsku skrb i liječenje ovisnika. Privlačnost ponuđenih oblika pomoći i tretmana, te kapaciteti programa moraju biti takvi da mogu, iz godine u godinu, “riješiti” ili barem “držati pod nadzorom” toliki broj slučajeva koliko ih godišnje na put prema ovisnosti vlastitim silnicama privuče sama droga i

oni koji je prodaju. Mora se uspostaviti ravnoteža. Da bi se to realiziralo, prema Hrvatskom modelu, ovisnici su “dobili status kroničnih bolesnika” u čiji su tretman, uz specijaliziranu pomoć koju osigurava mreža lokalnih Centara, uključeni liječnici opće medicine. Za heroinske ovisnike još od 1991. osigurana je tako laka dostupnost substitucijskih programa opijatskim agonistima (svaki ovisnik odlazi po svoj lijek svom liječniku opće medicine, dakle, program je posve decentraliziran). To je pridonijelo da je broj iv. ovisnika zaraženih virusom HIV-a bio i ostao ispod 1%. Dobar i funkcionalan sustav za tretman ovisnika osigurava kvalitetnije provođenje ostalih društvenih mjera. Čak što više, paralelno sa stavljanjem ovisnika pod društveno organizirani nadzor, represiji i provedbi primarno preventivnih programa odgojno-obrazovnog tipa, iznimno se povećava važnost i djelotvornost. Koliko, naime, kriminal, zahvaljujući provedbi terapijskih programa, gubi klijente i profit (ne zaboravimo da se liječenjem ovisnika može smanjiti potrošnja droga za oko 70%), toliko će nastojati novih mladih uvući u svoju mrežu. To se obično postiže još agresivnijim i perfidnijim usmjeravanjem droga prema sve mlađim adolescentima. Kako se to ipak ne bi dogodilo, represivni aparat je dužan barem toliko sredstava i ljudi usmjeriti suzbijanju organiziranih oblika narco-kriminala koliko bi inače trošio na kontrolu kriminaliziranih i neliječenih ovisnika.

Jasno je da se kriminal ne može iskorijeniti, ali sustav za represiju (ako postoji politička volja) može kontrolirati kriminalnu aktivnost građana u granicama podnošljivima za zajednicu – što znači da se tom sustavu ne smije omogućiti ili na bilo koji način dopustiti povećavanje aktivnosti, moći i profita. Na žalost, u našoj zemlji pravna država slabo funkcionira, visoka je korupcija i snažan organizirani kriminal radi čega je jaka ponuda droga.

Pri uspostavi spomenute ravnoteže “silâ koje proizvode problem” i silâ koje ga rješavaju, važnu ulogu imaju svi koji se bave odgojem i zaštitom interesa djece i mladih. U Nacionalnoj strategiji školski preventivni programi označeni su kao temelj primarne prevencije. Taj odgojno-obrazovni aspekt preventivnog rada prema strategiji, mora biti sastavnica odgojno-obrazovnog procesa što ga u najvećem dijelu provode stručnjaci naših osnovnih i srednjih škola. Odlično pokrenut program, gubi na kvaliteti od 2000. Te je godine politika povjerala koordinaciju provođenja Nacionalnog programa “svojim ljudima”. Radi komercijalnih interesa, umjesto sustavnog provođenja preventivnih programa, pojavljuju se fragmentirani projekti zvučnih naslova. Prevencija se pretvara u biznis. Mjere izvan-školske pre-

vencije, osobito briga za rizične kategorije djece i mladeži sve su slabije organizirane. *Out-reach* programi još nisu niti pokrenuti.

Hrvatska ima od 1995. izvrsnu Nacionalnu strategiju. Stručnjaci su svojim autonomnim djelovanjem, uz vrlo skromna sredstva i više deklarativnu potporu države razvili odličan i dobro koordiniran sustav za kontrolu droga koji je dobro funkcionirao do promjene vlasti 2000. Tada se politika umiješala u struku, postavila "svoje", nekompetentne ljude da vode taj program, došlo je do marginalizacije stručnjaka a osiguran je preširok prostor za djelovanje i utjecanje na državnu politiku, nekompetentnom NGO sustavu. U prvi plan dolazi rehabilitacija ovisnika u terapijskim zajednicama, pada kvaliteta rada mreže Centara za tretman ovisnika, prekida se stručna supervizija i edukacija stručnjaka. Unatoč priliva od oko 1.000 novih heroinskih, opada ukupan broj ovisnika koji se javljaju godišnje u državni sustav suvremenog tretmana, na prva liječenja pacijenti dolaze u sve starijoj dobi. Raste broj iznenadno umrlih ovisnika, raste pojavnost uzimanja droga kod adolescenata, raste dostupnost droga, povećava se broj ovisnika izvan tretmana i njihova kriminalizacija na "ulici". Odmakom od rata, glavnog pokretača epidemije, stanje se i "samo po sebi" trebalo poboljšavati a dogodilo se obrnuto. Stanje se nepotrebno pogoršalo.

Da bi se naglasila važnost poštivanja Nacionalne strategije, prikazati će se radi usporedbe koncepcija (a time i rezultati i posljedice) suvremenog i prema Nacionalnoj strategiji preporučenog kompleksnog programa tretmana heroinskih ovisnika (farmakoterapija opijatskim agonistima - liječnici opće medicine i psihoterapija - specijalizirani timovi Centara za izvan bolnički tretman) i pristupa koji zagovara NGO sustav (terapijskih zajednica)

Suvremeni medicinski pristup orijentiran na ranu intervenciju:

- *U program je privučeno 3-4 puta više slučajeva (do 70% svih ovisnika u populaciji)*
- *Terapijski proces pokrenut u 22. god. života, nakon svega godinu dana "staža"*
- *Na koncu uspješno socijalno rehabilitiranih 70%*
- *Zaraženih Hapatitisom ispod 20%, HIV ispod 1%*
- *U kaznenom postupku ispod 10%*
- *Obitelj emocionalno i ekonomski očuvana*
- *Većina se neće kriminalizirati i baviti "dilanjem" pa neće bolest proširiti na druge osobe*
- *Kriminalu će donijeti prihod oko 5000 eura*

Drug free pristup baziran na TZ NGO (“Neka padne na dno”):

- *U program “ulazi” jedva 10% slučajeva*
- *Spremni za prvi ostanak u TZ u 28 godini života*
- *Uspješno rehabilitiranih oko 30% (od 10%)*
- *Zaraženost virusom HCV i/ili B oko 80%*
- *Kriminalizirati će se preko 70% slučajeva, a do “ulaska” u TZ, radi negativnog utjecanja na (zdravu) mladež i ulične preprodaje droge, uvući će u problemi i time ostaviti kao nasljeđe na ulici 2-4 nova ovisnika, narko-kriminal će po slučaju profitirati oko 80.000 eura a ukupne štete za društvo bit će po slučaju i tri puta veće*
- *Njihove obitelji će biti ekonomski i emocionalno teško oštećene*

Bilo bi posve nerealno i utopistički postaviti si za cilj potpuno iskorjenjivanje problema droga i ovisnika, jer iz same ljudske naravi nije moguće ukloniti temeljni uzrok radi kojeg dio ljudi uzimanjem “droga” – da ublaži osjećaj neugode ili patnje ili da zadovolji potrebu za osjećajem ugone i zadovoljstva. Što je više nezadovoljnih, nesretnih i u suvremenoj civilizaciji izgubljenih ljudi, što je utjecajna životna filozofija “živim ovdje i sada, a život brzo prolazi”, što je više onih koji smisao života nalaze u hedonizmu i što je više neupućenih koji misle da se za tu iluziju zadovoljstva isplati izložiti brojnim pogibeljima i za to skupo plaćati, to je potražnja za drogama veća. A dok je potražnje, bit će i ponude. Ne treba, međutim, zaboraviti kako i ponuda te “robe” na ilegalnom tržištu, te marketinška vještina kriminalnog sustava i njihovih sprega također utječu na potražnju.

Samo snažnim, stalnim i strateški dobro osmišljenom i na znanstvenim istraživanjima potvrđenim Nacionalnim programom suzbijanja zloporabe droga, unutar kojeg je ukupno djelovanje stručnjaka i profesionalaca međusobno funkcionalno povezano, moguće je pojavnost onih kojima će droga biti način življenja i umiranja, održavati na razini podnošljivoj za zajednicu. Kvalitetno provođenje tog program nije moguće bez potpore vlasti, no vrlo je štetno ako se politika direktno umiješa u struku.

Svijet, njegov sustav vrijednosti i kvalitetu življenja najvećeg broja ljudi teško je poboljšavati, ali provoditi Nacionalni program moguće je i nužno. Učinimo li to, možemo biti uvjereni da će se svijet doimati barem malo ljepšim i da će nesretnih, bolesnih, ovisnih i prerano umrlih sigurno biti manje.